

Н. М. Булик

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА ТА АРХЕОЛОГІЧНІ СТУДІЇ НА ЗАХОДІ УКРАЇНИ ДО ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті розглянуто процес формування академічної археологічної науки на заході України. Головну увагу звернуто на Наукове товариство імені Шевченка. Досліджено кілька аспектів його археологічної діяльності, це — польові дослідження, формування музейних збірок, публікація археологічної літератури. Прослідковано наукові контакти львівських археологів з іншими вченими.

К л ю ч о в і с л о в а: історія археології, Наукове товариство імені Шевченка, археологічні студії, археологічні колекції, польові дослідження, висоцька культура.

У XIX ст. Львів виокремився як один з потужних археологічних наукових центрів в Україні. Львівська археологія розвивалася паралельно з європейською. Вона пройшла кілька етапів. Археологію XIX ст. можемо умовно поділити на романтичну археологію (бл. 1818—1875), позитивістичну (1875—1892) і на зламі XIX—XX ст. — період культурно-історичної школи. Саме на третьому етапі відбувається формування академічної науки.

Археологія Львова на зламі XIX—XX ст. представлена Львівським університетом та Науковим товариством імені Шевченка (далі НТШ). Відрадно, що у НТШ працювали фахівці, які студіювали археологію в університеті — Володимир Гребеняк, Ярослав Пастернак, а також талановитий самоук, який хоч і не був студентом університету, все ж слухав лекції з археології першого професора кафедри класичної археології Кароля Гадачека — Богдан Януш.

Саме ці молоді кадри, отримавши відповідну освіту, допомогли забезпечити належний рівень розвитку археології у стінах НТШ.

До виникнення НТШ львівська українська археологія уже мала певні наукові здобутки. Доцільно пригадати розкопки літописних Галича, Львова, Звенигорода, які проводили представники Ставропігійського інституту під керівництвом Антона Петрушевича та Ісидора Шараневича, формування археологічних відділів у музеях, організацію виставок тощо [Булик, 2008, с. 407—428; 2009, с. 307—321; 2011, с. 415—428]. Однак, у 1890-х роках старше покоління діячів Ставропігії відходить від археології, а молоде — переходить на москвофільські позиції, археологія перестає бути однією з головних галузей наукових досліджень. В цей час у Ставропігії з'являється гідний конкурент — Наукове товариство імені Шевченка, яке консолідує наукові сили українського національного спрямування.

Діяльність Товариства та особистий внесок у його розвиток Михайла Грушевського (фото на с. 59) заслуговує на особливу увагу у науковому та культурному житті Львова кінця XIX ст. і займає далеко не останнє місце у історії археології заходу України.

Вчений розвинув навколо НТШ масштабну археологічну діяльність у кількох напрямках, зокрема, це польові дослідження, формування музею, публікація археологічних матеріалів, участь у конференціях і з'їздах, налагодив контакти з провідними вченими галузі.

На окрему увагу заслуговує позиція М. Грушевського та НТШ щодо національних проблем, про яку голосно заговорили під час проведення Археологічних з'їздів. Проаналізувати ці аспекти діяльності НТШ і є метою запропонованої статті.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКИ

Перші загальні збори, тоді ще, Літературного товариства імені Шевченка, відбулися 4 червня 1874 р. До контрольної комісії увійшов археолог І. Шараневич [Гнатюк, 1986, с. 41]. Після реорганізації у наукову установу в березні 1892 р. НТШ перетворюється на всеукраїнську Академію наук. Основним завданням Товариства, згідно статуту, став збір та збереження пам'яток старовини [Грицак, 1990, с. 70].

У 1894 р. до Львова переїхав молодий та надзвичайно талановитий М. Грушевський (1866—1934), якого обрали головою НТШ (1897).

Незважаючи на те, що М. Грушевський все життя був вірний історії, його заслуги перед львівською археологією важко переоцінити. Без перебільшення можемо стверджувати, що впродовж 1894—1914 років навколо постаті М. Грушевського розвивалася вся українська історична та археологічна наука у НТШ. Насамперед, від М. Грушевського можна говорити про розвиток археології у Львові у повному сенсі цього поняття. Це не применшує ролі його попередників, які заклали добре підґрунтя для розвитку науки, хоча дослідження проводили здебільшого на аматорському рівні.

Історико-філософська секція під керівництвом М. Грушевського багато уваги приділяла археологічному напрямку роботи. В її межах допоміжними клітинами були Археологічна та Статистична комісії [Кубійович, 1991, с. 21]. Така позиція вченого не була простою даниною моді на археологію у XIX ст. М. Грушевський був учнем відомого археолога Володимира Антоновича і власним прикладом сприяв розвитку цієї молоді науки про старожитності у НТШ, свідченням чого, насамперед, є його власний науковий доробок. Вже у першому томі «Історії України-Руси» вчений писав: «до недавніх часів історія народів починалася першими історичними письмевими звітками про них. Тепер дві молоді науки — археологія з антропологією й порівняльне язикознавство розширили науковий обрій далеко поза сіє границі» [Грушевський, 1898, с. 13]. Дослідник наголошував, що лише із залученням археологічних джерел можна реконструювати найдавнішу історію людства [Брайчевський, 1992, с. 202].

На порядок денний ставилися доповіді та точилися дискусії на археологічну тематику. Так, з 1894 по 1913 р. апробовано 32 теми, підготовлених на археологічних матеріалах [Крип'якевич, 1991, с. 396].

Про інтерес до археології свідчить і те, що на засідання історико-філософської секції 26 листопада 1913 р. М. Залізник подав проект заснування Археологічно-етнографічної комісії. Через місяць прийнято рішення про утворення Археологічної комісії, але активувати її вирішено пізніше [Крип'якевич, 1991, с. 410]. Однак реалізувати нові плани не вдалося, оскільки у

Михайло Грушевський (1866—1934)

розвиток науки у Львові внесла свої корективи Перша світова війна.

НТШ стало українською науковою установою, з якою пов'язаний розквіт української археології на зламі XIX—XX ст.

ПОЛЬОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Без досліджень в терені немислимий повноцінний розвиток археології. Перші польові роботи Товариства розпочав М. Грушевський у 1895 р. на великому могильнику біля сіл Чехи (зараз Лугове) і Висоцько на Львівщині [Петегрич, Павлів, 1991, с. 412; Бандрівський, Крушельницька, Купчинський, 1998, с. 6; Ситник, 2005, с. 14]. Відкриття пам'ятки належить І. Шараневичу, про що свідчать скупі замітки у літературі та пресі [Сподарикъ, 1929, с. 118—120; Археологічні знахідки, 1895].

На жаль, сьогодні важко визначити, який формат мали стосунки двох професорів — молодого М. Грушевського і поважного І. Шараневича. Видається, що на початку робіт вони досить прихильно ставилися один до одного і працювали спільно. Учасник експедиції Я. Сподарик згадує «въ половине мая приехал Шараневичъ съ проф. Михаиломъ Грушевскимъ. Я нашель ихъ в сеняхъ одной хаты» [Сподарикъ, 1929, с. 118]. Роботи тривали упродовж 1895—1898 рр. Як зазначає сам М. Грушевський,

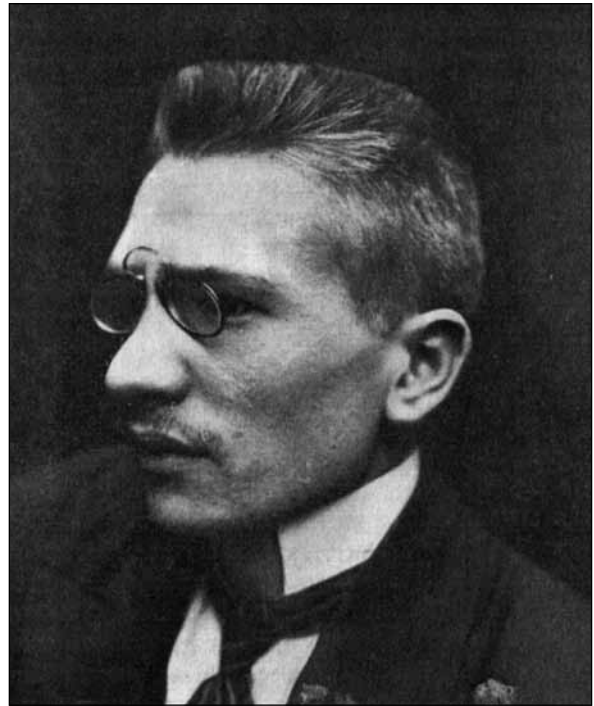
І. Шараневич дозволив йому користуватися своїми зарисовками «...я користувався автентичними дневниками р. 1895—1898 уділеними мені проф. Шараневичем» [Грушевський, 1899, с. 369].

Розкопки могильника проводились за новою методикою, яку переніс М. Грушевський з київського у львівський науковий центр [Пастернак, 1962, с. 9]. Йдеться про розкриття великих площ. У результаті кількарічної роботи досліджено понад 370 поховань. Аналіз речового матеріалу дав змогу виділити пам'ятку в окрему археологічну культуру і надати їй назву за місцем знаходження — культура Чехи-Висоцько. Дослідження могильника проведено фахово, свідченням чого є докладна фіксація матеріалів, вивчення стратиграфії пам'ятки, детальний аналіз речового комплексу, спроба пошуків аналогій з іншими культурами. Окрім цього, із розкопок захоронень залишилися ситуаційні плани та фотоматеріали, які підкреслюють професіоналізм дослідників.

Ці відкриття стали новим етапом розвитку української археології Львова. На прикладі пам'ятки бачимо зміни, що відбулися у методиці археологічних досліджень у 1890-х роках. Розкопки провели видатні представники двох різних генерацій українських археологів — І. Шараневич і на 37 років молодший М. Грушевський, вихований в іншій епосі, а також в іншому науковому середовищі. Можливо тому, на інформацію М. Грушевського, як більш достовірну, покладалися сучасники. Прикладом є лист Ф. Вовка до В. Гнатюка від 20 вересня 1900 р.: «Якщо здобудете мені працю Шараневича то буду дуже дякува(ти). А усе-таки мені цікавішим було мати розрізи могил зроблені д. Грушевським бо між нами кажучи, на археологію Шараневичову покладатися дуже не можна» [Листування Федора Вовка, 2001, с. 35].

Практична археологія охоплює короткий період наукової діяльності М. Грушевського, однак, польові дослідження мали вплив на його подальші роботи про найдавніше минуле. Ставлення і розуміння М. Грушевським результатів археологічних досліджень ілюструють висновки до статті 1904 р., де автор пише: «ми повинні залишити археології те, що вона мусить і може нам дати — історію культури певної території, нехай вона се зробить свобідно, не в'яжучись з історичними відомостями» [Грушевський, 1904, с. 330].

Роботи дослідника були лише початком масштабних польових робіт, які проводили на теренах заходу України члени НТШ. Серед молодих послідовників історика відзначилися Володимир Гребеняк та Богдан Януш (фото вгорі). Були вони приблизно однолітками і у львівській науці початку ХХ ст. представляли нове покоління археологів.

Богдан Януш (1889(?)—1930)

Б. Януш займався археологією до Першої світової війни. Він здійснив чимало розвідок по Галичині з метою збору матеріалу. Його близький колега В. Антоневич згадував, «мало хто так знав свій терен як власне Б. Януш і що часом мандрівки свої здійснював без гроша в кишені знали лише товариші по мандрівках» [Antoniewicz, 1931—32, s. 166—167]. Однак, стаціонарних розкопок в цей час він не проводив.

Володимир Гребеняк познайомився з практичною археологією ще будучи студентом університету. Разом з своїм товаришем Ярославом Пастернаком вони взяли участь у експедиції у печеру Вертеба під керівництвом антрополога Я. Чекановського (Див. фото на с. 61). Згодом В. Гребеняка зацікавили пам'ятки скіфського часу. Йому належить особлива заслуга у вивченні висоцької культури. Він першим зробив комплексне зіставлення її пам'яток і аргументував їх окремішність серед інших культур [Бандрівський, 1998, с. 80]. За фінансової підтримки НТШ він проводив масштабні розвідки і невеличкі розкопки у Галичині.

МУЗЕЙ НТШ

Ще одним кроком у розвитку археології у НТШ було створення музею (1893). М. Грушевський першим очолив його управу [Хроніка, 1903, с. 8]. Колекція формувалася до утворення археологічного відділу, однак, до 1900 р. у музеї зберігалися лише окремі експонати [ЦДІАУ у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 42, арк. 42].

Кафедра антропології Львівського університету. Стоять: В. Гребеняк (четвертий зліва), Я. Пастернак (другий справа)

Археологічний відділ у музеї виокремився у 1900 р. [Петегирич, 1996, с. 61]. Складався він з двох частин: систематичної збірки предметів та копій з західноєвропейських розкопок і збірки предметів, виявлених на території України [Тимчасовий Каталог, 1911, с. 5].

Для поповнення фондів НТШ видало кілька відозв до населення. У 1901 р. М. Грушевським особливий акцент було зроблено на археологічні знахідки: «...просимо надсилати до нашого музею всякі потрібні для цього річи, а то — старинности: предмети з розкопок і випадкових находок на українсько-руській території (з можливо докладним означенням місця й обставин нахідки) — вироби з каменя, кости й бронзи, уламки шкляних наручників і намиста, хрестики й окраси, старосвітські залізні приряди...» [Грушевський, 1901, с. 3]. Не стояли осторонь формування музейної збірки й інші члени НТШ. Зокрема І. Франко та В. Гнатюк у 1902 р. опублікували у «Літературно-науковому віснику» звернення, у якому писали: «Наш край багатий історичними та археологічними пам'ятками тисячолітнього життя як мало котрий інший ... Всіх наших читачів, усіх прихильників нашого розвою просимо уклінно збирати такі пам'ятки і посилати їх до НТШ» [Франко, Гнатюк, 1902, с. 77].

Важливим питанням у формуванні археологічного відділу музею стала систематизація колекції з археології. М. Грушевський запропонував сформувати фондові збірки за проблемно-хронологічним принципом. Необхідними елементами вчений вважав: а) колекцію західноєвропейських типів археологічних культур палеоліту, неоліту; б) колекцію доби бронзи і ранньозалізного віку з середньодунайських і західноєвропейських земель; в) колекцію різних хронологічних періодів з українських земель [Крип'якевич, 1991, с. 410]. Щоб експозиція була хронологічно повноцінною М. Грушевський звернувся до Ф. Вовка з проханням закупити колекцію знарядь з палеолітичних стоянок у Франції. Завдяки Ф. Вовку у 1903 р. музей НТШ поповнився унікальними зразками ашельських ручних рубил [Ситник, 1999, с. 9]. Крім того, Ф. Вовк надслав до Львова рідкісні знахідки придбані у Італії, Швейцарії, Єгипті [Петегирич, 1996, с. 61]. У 1904 р. Ф. Вовк особисто займався впорядкуванням археологічної збірки Музею [Кубійович, 1991, с. 28].

У 1907 р. археологічні фонди музею поповнено колекцією зі Східної Волині, яка налічувала більше 1,3 тис. виробів кам'яної доби [Кубійович, 1991, с. 28]. Впорядкуванням її займався Б. Януш, який з 15 грудня 1907 до

Будинок Академічного Дому

Будинок Наукового товариства імені Шевченка на вул. Винниченка, 24

жовтня 1908 року працював в археологічному відділі музею НТШ. Б. Януш мав вроджений талант впорядковувати археологічні збірки. Не випадково перші наукові розвідки Б. Януша були присвячені діяльності музею та характеристиці його археологічних колекцій [Janusz, 1909].

Музей мав проблеми з приміщенням. Кімнати Академічного Дому (фото вгорі), які використовувалися для експонування речей з 1907 р., не відповідали музейним вимогам [Берест, Таравська, 2000, с. 230]. За таких обставин В. Гребеняк писав: «...в тісних мурах Академічного Дому Музей робить враження не столичного,

а провінційного музею» [Залізняк, 1911, с. 58]. Станом на 1908 р. всі археологічні та етнографічні колекції музею НТШ містилися у великій залі засідань товариства [Тимчасовий Каталог, 1911, с. 3].

Збірки музею постійно поповнювалися. У 1910 р. матеріали з городища «Княжа Гора», датовані XII—XIII ст. передав М. Біляшевський [ЦДІАУ у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 34, арк. 34].

У 1912 р. Товариство купило кам'яницю на вул. Чернецького, 24 (зараз Винниченка) і перенесло туди музей (фото на с. 62). Для музею відводилося п'ять залів, два з яких займала археологія [ЦДІАУ у Львові ф. 309, оп. 1, спр. 35, арк. 8; Гнатюк, 1986, с. 142].

З 1913 р. на посаді апліката музею НТШ працював В. Гребеняк. Саме в НТШ студент IV курсу університету починає формуватися як вчений-археолог. Завдяки роботі В. Гребеняка підготовлено тимчасовий каталог музею (рис. 1). Тоді археологічна колекція налічувала 5012 од. зб. [ЦДІАУ у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 31, арк. 14].

Цікавою видається співпраця музею НТШ з іншими музеями Львова. У 1913 р. велися переговори з Національним музеєм про передачу до нього ікон та іконостасів. У червні 1914 р. укладено угоду між музеями про поділ прав на збирання експонатів, згідно якої музей НТШ мав право збирати етнографічні, археологічні та фізіографічні експонати [Хить, 2003, с. 93; Олійник, 2005, с. 13].

Напередодні Першої світової війни археологічна збірка музею НТШ була найбільшою у Східній Галичині (фото на с. 64). Кількість експонатів перевищувала 19 тис. од. зб., в той час як у 1909 р. налічувалося менше 2 тис.

Варто зауважити, що працівники музею на досить високому рівні опрацьовували археологічні знахідки, систематизували їх і каталогізували [Тимчасовий Каталог, 1911].

ПУБЛІКАЦІЯ МАТЕРІАЛІВ

Окрім польової роботи і інвентаризації отриманих знахідок важливе значення для науки має оприлюднення результатів досліджень на сторінках друкованих видань. І в цьому напрямку роботи НТШ зробило величезний вклад у розвиток археології України.

Друковані праці на археологічну тематику були представлені кількома рубриками, це — публікації результатів власних досліджень, опрацювання випадкових знахідок, хроніка найважливіших подій, рецензії тощо.

Серед перших дописувачів на теми археології бачимо М. Грушевського, Ф. Вовка, І. Франка, В. Гнатюка. Двох останніх не можемо зарахувати до археологічного середовища Львова, але для вчених такого рангу у XIX ст. зацікавлення археологією — річ закономірна.

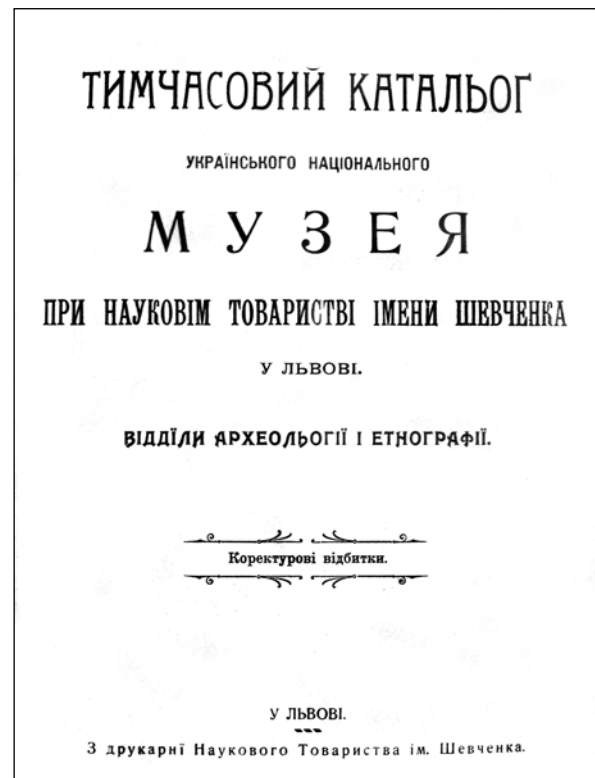

Рис. 1. Титульна сторінка каталогу Музею НТШ

Початок XX ст. додав до цього переліку ще кілька імен. Насамперед варто відзначити В. Гребеняка, Б. Януша, Й. Пеленського.

Головним друкованим органом, поза всяким сумнівом, були «Записки НТШ», 120 томів яких побачили світ під редакцією М. Грушевського [Крип'якевич, 2001, с. 242]. Редактор і започаткував археологічну тематику на їх сторінках. У 1895 р. він опублікував попередні результати досліджень у Чехах [Грушевський, 1895, с. 11—12; 1895а, с. 1]. Підсумовуюча стаття про похоронне поле в Чехах побачила світ в цьому ж збірнику у 1899 р. [Грушевський, 1899, с. 1—22].

М. Грушевський неодноразово звертався до пам'яток археології княжої доби. Цій тематиці присвячено велику теоретичну статтю про літописний Звенигород [Грушевський, 1899а, с. 1—28.]. Автор розв'язав дискусійне питання про локалізацію літописного Звенигорода. Він перший використав підвісні свинцеві печатки від князівських грамот у справі локалізації стольного міста [Бандрівський, 2004, с. 611].

Ще одна стаття «Молотівське срібло» [Грушевський, 1898а, с. 1—6], про скарб срібних речей виявлений у 1896 р. в с. Демидові на Львівщині, розв'язала наукову дискусію між українськими і польськими дослідниками, в якій останні намагалися довести, що руські бояри не мали своїх печаток [Зарубій, 2009, с. 18].

На сторінках Записок НТШ публікує свої перші статті Богдан Януш [Януш, 1907]. З'являються археологічні нотатки В. Щербаківського «Лопушанський «Святовид» та І. Франка «Неолітичні знахідки в околицях Нагуевич».

У квітні 1914 р. членом Етнографічної комісії НТШ став В. Гребеняк. На сторінках «Записок НТШ» він друкує цілком зрілі статті [Гребеняк, 1914; 1915]. Окрім цього, В. Гребеняк був постійним дописувачем рубрики «Наукова хроніка», його перу належала велика кількість рецензій на археологічні праці та відгуків на наукові форуми.

Після заснування «Літературно-наукового вісника» (1898) та збірника «Матеріали до українсько-руської етнології» (1899) ця молода, і до певної міри модна наука про старожитності зайняла належне місце у структурі згаданих збірників. У «Матеріалах до українсько-руської етнології» опубліковано велику узагальнюючу статтю Ф. Вовка [Вовк, 1905, с. 1—27]. Тут вийшли результати досліджень Кирилівської стоянки. Археологічна тематика на його сторінках представлена також невеличкими замітками інформаційного характеру. Автор ставив за мету донести до наукових кіл події археологічного життя в Україні, зокрема інформував про проведення форумів не лише в Україні, а й за її межами [Вовк, 1900, с. 174; с. 180—181]. В. Гребеняк, маючи досвід роботи в галузі антропології, ініціював створення антропологічного розділу у «Матеріалах до української етнології».

КОНТАКТИ І УЧАСТЬ У НАУКОВИХ ФОРУМАХ

Розглядаючи питання становлення археології у НТШ видається цікавим простежити її особисті контакти між археологами, їх участь і позиції на різного роду наукових форумах,

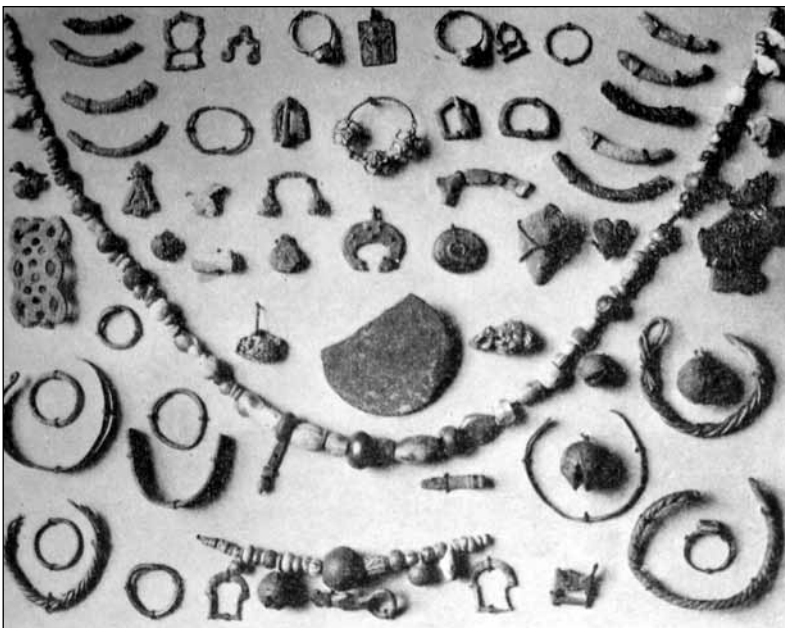
знайомство із західноєвропейською археологією.

В цьому аспекті на увагу заслуговують тривали і неоднозначні контакти Михайла Грушевського із Федором Вовком (1847—1918) (Див. фото на с. 65). В архіві НТШ збереглося чимало матеріалів, які ілюструють наукові контакти обох вчених. На початку 1895 р. М. Грушевський від імені НТШ запрошував Ф. Вовка переїхати з Парижу до Львова, для редагування етнографічних матеріалів в НТШ, однак цього не сталося.

З 1896 р. Ф. Вовк співпрацював з Товариством. Видається, Ф. Вовк не завжди належно оцінював науковий таланти молодого М. Грушевського, що ставало причиною частих конфліктів у різних наукових питаннях. Наприклад, організовуючи видання етнографічних матеріалів за кордоном, Ф. Вовк часто затримував матеріали, чим докучав голові Товариства. Остаточний розрив у стосунках М. Грушевського і Ф. Вовка відбувся у жовтні 1898 р. У листі М. Грушевського до Ф. Вовка, читаємо «Кілька років, я в інтересах розвою наукової роботи пробував щось свого особового зробити для етнологічного видавництва, але все ми якось не могли з собою прийти до ладу. Тому вважаю ліпшим раз на завсіди зробити кінець нашим кореспонденціям. В науковім товаристві є досить місця аби могли працювати осібно обоє, не наступати собі на нагнітки» [Франко, 1994, с. 45]. Більше трьох років вони не спілкувалися.

У 1899 р. НТШ отримало запрошення взяти участь у XI археологічному з'їзді в Києві. Наукове товариство запропонувало 30 цікавих виступів [В Києві готуються, 1899, с. 66; Крип'якевич, 1935, с. 37; 2001, с. 245]. Програму роботи львівської делегації склав І. Франко [Крушельницька, 1998, с. 102]. Були заплановані доповіді М. Грушевського, Ф. Вовка. Сам І. Франко мав виголосити доповідь про локалізацію літописного Звенигорода [Вовк, 1909; Берест, 2006, с. 13]. Однак львів'янам не дозволили виголосити доповіді українською мовою.

Перед початком роботи з'їзду Міністерство освіти дало дозвіл на виголошення рефератів українською мовою лише на закритих засіданнях, де кількість присутніх не перевищуватиме 25 осіб. За таких умов НТШ відмовилося від участі у з'їзді [Франко, Гнатюк, 1899, с. 197—198], а реферати були

Фрагмент експозиції музею

видані окремим томом Записок НТШ [Записки НТШ, 1899].

Аргументована відмова галицьких вчених на чолі з М. Грушевським від участі у з'їзді забезпечила українському питанню значний резонанс у наукових колах Росії [Каковкіна, 1998, с. 1]. Ця подія прислужилася до того, що про українську науку заговорили в різних частинах імперії. Згодом на сторінках Львівського «Літературно-наукового вісника» І. Франко помістив відгук одного з учасників, професора з Чехії К. Кадлеца, який зазначав, що недопущення української мови на з'їзд у Києві внесло у роботу з'їзду дисгармонію [Франко, 1900, с. 127; Берест, 2006, с. 14]. Цей фрагмент ілюструє, що галицькі вчені не лише працювали на благо науки, а й дбали про свою національну мову та культуру.

У 1900 р. у Парижі відбувся XII Міжнародний конгрес передісториків, антропологів та археологів. Офіційним делегатом від НТШ на ньому був Ф. Вовк, який виголосив реферат М. Грушевського «Похоронні поля в Чехах». Після оприлюднення на міжнародному рівні результатів дослідження українськими археологами могильника, про них заговорила Європа. Текст виступу було передано Ф. Вовку через І. Франка [Франко, 1997, с. 91].

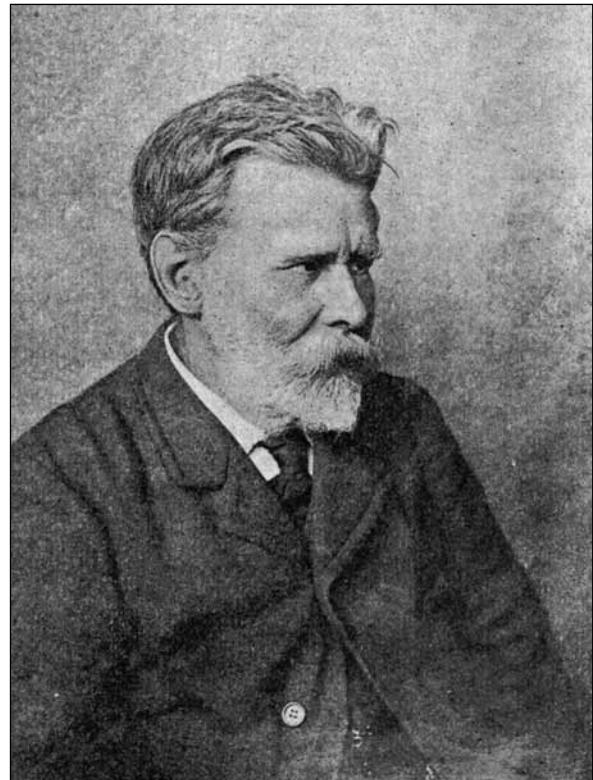
Влітку 1903 р. Ф. Вовк прочитав курс лекцій з археології в НТШ у Львові [Франко, 2001, с. 226]. Він намагався представити львівським вченим найновіші досягнення західноєвропейської археології. Демонструючи колекцію, привезену з Франції, Ф. Вовк прочитав курс лекцій про археологічну періодизацію Габрієля Мортільє (1821—1898), чий термінологія та основи хронології використовуються досі [Brézillon, 1969, s. 161]. Згодом Товариство опублікувало її українською мовою у перекладі Ф. Вовка. Завдяки Ф. Вовку відбувся обмін літературою, поповнювались археологічні колекції.

Важливо підкреслити, що львівські дослідники доволі добре були ознайомлені з археологічними публікаціями. Одним із свідчень цьому є численні рецензії опубліковані М. Грушевським, В. Гребеняком на праці Л. Нідерле, В. Хвойки, В. Антоновича, М. Біляшівського, а також польських археологів А. Кіркора, В. Деметрикевича, К. Гадачека [Петегирич, Павлів, 1991, с. 414].

Членами Товариства були такі відомі археологи як, Л. Нідерле, Є. Сіцинський, В. Антонович.

* * *

Підводячи підсумки археологічної діяльності НТШ напередодні I світової війни варто відзначити, що це була провідна наукова установа, у якій археології відводилося окреме місце. Товариство стало повноцінним археологічним центром на заході України, у якому розвивалися різні напрямки наукових досліджень. Саме з НТШ пов'язані найбільші польові роботи XIX ст., одна з найкраще укомплектованих і опрацьованих

Федір Вовк (1847—1918)

музейних збірок, поважний список археологічної літератури, участь у важливих наукових форумах. Без перебільшення можемо стверджувати, що Наукове товариство імені Шевченка заклало традиції академічної археології Львова, які розвиваються досі.

Археологічні нахідки в с. Чехах повіта Бродського // Діло. — Львів, 1895. — № 181.

Бандрівський М. Все ще недооцінений археолог Володимир Гребеняк (1892—1915) / М. Бандрівський // Постаті української археології. МДАПВ. — Львів, 1998. — Вип. 7. — С. 79—81.

Бандрівський М. Коментар (до статті М. Грушевського «Звенигород Галицький (історично-археологічна розвідка)» / М. Бандрівський // Михайло Грушевський. Серія історичні студії та розвідки. — Львів, 2004. — Т. 6. — С. 611

Бандрівський М. Від редакторів тому / М. Бандрівський, Л. Крушельницька, О.Купчинський // Записки НТШ. Праці археологічної комісії. — Львів, 1998. — Т. ССXXXV. - С. 5—16.

Берест Р. Внесок Івана Франка у розвиток археологічної науки в Галичині / Р. Берест // АДЛІУ. — Львів, 2006. — Вип. 9. — С. 11—16.

Берест Р. До питання про формування археологічних збірок Музею НТШ у Львові в кінці XIX — на початку XX ст. / Р. Берест, Л. Таравська // АДЛІУ. — Львів, 2000. — Вип. 4. — С. 228—231.

Брайчевський М. Михайло Грушевський та археологія / М.Брайчевський // Український історик. — 1992. — № 1—4. — С. 200—217.

Булик Н. Археологічні колекції у музеях Львова (1823—1914) / Н. Булик // МДАПВ. — Львів, 2008. — Вип. 12. — С. 407—428.

- Булик Н. Археологія у науковій спадщині Антона Петрушевича / Н. Булик // МДАПВ— Львів, 2011. — Вип. 15. — С. 415—428.
- Булик Н. Формування української археології в Галичині у XIX столітті: Исидор Шараневич (1829—1901) / Н. Булик // МДАПВ. — Львів, 2009. — Вип. 13. — С. 307—321.
- В Києві готуються до XI археологічного з'їзду // ЛНВ. — Львів, 1899. — Т. VI. — Кн. I. — С. 66.
- Вовк Ф. Археологічний конгрес у Києві 1899 р. / Ф. Вовк // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1900. — Т. 3. — С. 174.
- Вовк Ф. Міжнародний археологічно-антропологічний конгрес у Парижі / Ф. Вовк // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1900. — Т. 3. — С. 180—181.
- Вовк Хв. Вироби передмікенського типу у неолітичних становищах на Україні / Хв. Вовк // Матеріали до українсько-руської етнології. Львів, 1905. — Т. 4. С. 1—27.
- Вовк Ф. Звістки і листи. Археологічний Конгрес у Києві у 1899 р. / Ф. Вовк. — Львів, 1909.
- Гнатюк В. Наукове товариство імені Шевченка у Львові / В. Гнатюк. — Мюнхен-Париж, 1986. — 244 с.
- Гребеняк В. Нові археологічні надійки на території Східної Галичини / В. Гребеняк // Записки НТШ. — 1915. — Т. 122. — С. 5—28.
- Гребеняк В. Сліди скитської культури в Галичині / В. Гребеняк // Записки НТШ. — Львів, 1914. — Т. СХVII—СХVIII. — С. 9—23.
- Грицак Я.І. Формування академічного статусу НТШ / Я.І. Грицак // Т. Шевченко і українська національна культура: Матеріали наукового симпозиуму. — Львів, 1990. — С. 70—74.
- Грушевський М. Похоронне поле каменного віку в с. Чехах (пов. Брідський) / М. Грушевський // Записки НТШ. — 1895. — Т. VI. — С. 11—12.
- Грушевський М. Дальші розкопки в с. Чехах / М. Грушевський // Записки НТШ. — 1895а. — Т. VII. — С. 1.
- Грушевський М. Історія України-Руси: В 11 т. / М. Грушевський. — Львів, 1898. — Т. I: До початку XI віка. — 628 с.
- Грушевський М. Молотівське срібло. Археологічна замітка / М. Грушевський // Записки НТШ. — Львів, 1898а. — Т. XXV. — С. 1—6.
- Грушевський М. Похоронне поле в с. Чехах (археологічна розвідка) / М. Грушевський // Записки НТШ. — Львів, 1899. — Т. 31—32. — С. 1—22.
- Грушевський М. Звенигород Галицький / М. Грушевський // Записки НТШ. — Львів, 1899а. — Т. 31—32. — С. 1—28.
- Грушевський М. Відозва «В справі музею при Науковим Товаристві ім. Шевченка» / М. Грушевський // Записки НТШ. — Львів, 1901. — Т. 43. — С. 1—3.
- Грушевський М. Етнографічні категорії й культурно-археологічні типи в сучасних студіях Східної Європи / М. Грушевський // Статті по славянознавству. — СПб., 1904. — Вып. 1. — С. 322—330.
- Залізняк М. Стан Музею / М. Залізняк // Хроніка НТШ. — Львів, 1911. — Ч. 45. — С. 58.
- Зарубій Е. Золоті та срібні прикраси княжої доби в колекції Львівського історичного музею / Е. Зарубій. — Київ, 2009. — 144 с.
- Каковкіна О. М. Археологічні з'їзди другої половини XIX — початку XX ст. в Україні. Науковий та суспільно-політичний аспекти / О.М. Каковкіна. — Автореф. дис...канд. іст. наук. — Дніпропетровськ, 1998. — 14 с.
- Крип'якевич І. Історико-філософська секція НТШ під керівництвом Михайла Грушевського в 1894—1913 рр. / І. Крип'якевич // Записки НТШ. Праці історико-філософської секції. — Львів, 1991. — Т. ССXXXI. — С. 396.
- Крип'якевич І. Михайло Грушевський. Життя і діяльність / І. Крип'якевич. — Львів, 1935. — 67 с.
- Крушельницька Л. Іван Франко і археологія / Л. Крушельницька // Постаті української археології. МДАПВ. — Львів, 1998. — Вип. 7. — С. 101—102.
- Кубійович В. Нарис історії НТШ (1873—1949) / В. Кубійович. — Львів, 1991. — 52 с.
- Листування Федора Вовка з Володимиром Гнатюком / Упоряд. та комент. В. Наулка, Н. Руденко, О. Франко; передм. В. Наулка. — Львів — К., 2001. — 216 с.
- Олійник В. Музейництво Західної України під час Першої світової війни (1914—1918 рр.) / В. Олійник // Історичні пам'ятки Галичини. Матер. третьої наук.-краєзн. конф. 19 листопада 2004 р. — Львів, 2005. — С. 12—19.
- Пастернак Я. Ті, що розкрили підземний архів України (Пам'яті видатних археологів України) / Я. Пастернак // Терем. — Детройт, 1962. — Р. I. — Ч. I. — С. 7—12.
- Петегірич В.М. Доля археологічних колекцій музею НТШ / В.М. Петегірич // Бібліотека Наукового товариства ім. Шевченка: книги і люди. — Львів, 1996. — С. 59—67.
- Петегірич В. Археологія у дослідженнях членів НТШ / В. Петегірич, Д. Павлів // Записки НТШ. Праці історико-філософської секції. — Львів, 1991. — Т. ССXXXII.
- Ситник О.С. Хведір Вовк — перший професійний дослідник палеоліту України / О.С. Ситник // Археологічна збірка Херсонської інспекції охорони пам'яток. — Херсон, 1999. — № 1. — С. 64—79.
- Ситник О. Постаті археології Львівського університету у фокусі столітньої історії / О. Ситник // АДЛІУ. — Львів, 2005. — Вип. 8. — С. 11—45.
- Сподарик Я. О раскопках въ с. Чехи и Высоцко / Ваврик В.Р. Основныя черты литературной деятельности Исидора Ивановича Шараневича // Временникъ Ставропільскаго Института съ месячным словомъ на 1930 г. — Львовъ, 1929. — Ч. 2. — С. 118—120.
- Тимчасовий Каталог українського національного музею при Науковим товаристві імені Шевченка у Львові. Відділи археології і етнографії. — Львів, 1911. — 31 с.
- Франко О. Неопублікована епістолярія Михайла Грушевського з Федором Вовком (1895—1913) / О. Франко // Михайло Грушевський і Західна Україна. Доповіді й повідомлення наукової конференції (м. Львів, 26—28 жовтня 1994). — Львів, 1995. — С. 45.
- Франко О. Федір Вовк — вчений і громадський діяч / О. Франко. — Київ, 2001. — 226 с.
- Франко І. Два поклики / І. Франко, В. Гнатюк // ЛНВ. — Львів, 1902. — Т. 17. — С. 77.
- Франко І. Письмо до Комітету археологічного з'їзду у Києві 20. 8. 1899 «Справа участі делегатів Наукового Товариства ім. Шевченка у археологічному з'їзді» / І. Франко, В. Гнатюк // ЛНВ. — 1899 — Т. 7. — Кн. 9. — С. 197—198.
- Франко І. В справі XI археологічного з'їзду / І. Франко // ЛНВ. — Львів, 1900. — Т. X. — кн. 5. — С. 127.
- Франко О. Діяльність Федора Вовка в Науковому товаристві ім. Шевченка / О. Франко // З історії Наукового товариства імені Шевченка. Збірник доповідей і повідомлень наукових сесій НТШ у Львові. — Львів, 1997. — С. 84—101.

Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. — Львів, 1903. — Ч. 2. — 54 с.
ЦДІАУ у Львові, ф. 309 (Наукове товариство імені Шевченка), оп. 1, спр. 31, арк. 14
ЦДІАУ у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 34, арк. 34.
ЦДІАУ у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 35, арк. 8.
ЦДІАУ у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 42, арк. 42.
Хить М. Історія музею Наукового товариства імені Шевченка у документах фонду НТШ ЦДІА України у Львові / М. Хить // Матеріали II наукової краєзнавчої конференції «Історичні пам'ятки Галичини», 21 листопада 2002 р. — Львів, 2003. — С. 89—94.
Януш Б. Камінь з загадковими знаками в с. Задристі (Теребовлянського пов.) Б. Януш // Записки НТШ. — Львів, 1907. — Т. 80. — С. 125—128.
Antoniewicz W. Bohdan Janusz / W. Antoniewicz // Wiadomości Numizmatyczno-archeologiczne. — Kraków, 1931—1932. — Т. XIV. — S. 165—171.
Brézillon M. Dictionnaire de la préhistoire / M. Brézillon. — Paris, 1969. — S. 161.
Janusz B. Muzeum Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki / B. Janusz // Na ziemi naszej. — 1909. — № 17.

Н. М. Булик

НАУЧНОЕ ОБЩЕСТВО ИМЕНИ
ШЕВЧЕНКО И АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ НА ЗАПАДЕ
УКРАИНЫ ДО ПЕРВОЙ
МИРОВОЙ ВОЙНЫ

В статье рассмотрен процесс формирования академической археологической науки на западе Украины. Основное внимание сосредоточено на научном обществе имени Шевченко. Исследовано несколько аспектов его археологической деятельности, это — полевые исследования, формирование музейных коллекций, публикация археологической литературы, отслежены научные контакты львовских археологов с другими учеными.

Одну из центральных позиций занимает личность Михаила Грушевского в НОШ и его вклад в украинскую археологию в целом и, в частности, исследования эпонимного памятника Высоцкой культуры. Не оставлены без внимания автора молодые исследователи В. Гребеняк, Б. Януш и их вклад в формирование Музея Общества.

Отдельно проанализированы научные форумы в Украине и за рубежом, участие в них львовских археологов, а также сотрудничество между ними.

Анализ источников и литературы позволяет утверждать, что именно НОШ в преддверии Первой мировой войны заложило крепкий фундамент для развития археологической науки на западе Украины.

N. Bulyk

SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY
AND ARCHAEOLOGICAL STUDIES
IN WESTERN UKRAINE BEFORE
WORLD WAR I

The article deals with process of academic archaeological science formation in Western Ukraine. Main attention is paid to Shevchenko Scientific Society. Several aspects of its archaeological work has been researched: field studies, museum collections formation, publication of archaeological literature. Scientific contacts of Lviv archaeologists with other scientists are also observed.

Person of Mykhailo Hrushevskiy occupies one of the central positions in Shevchenko Scientific Society. As well his contribution to Ukrainian archeology in general is huge, and in particularly — research of eponymic site of Vysotska culture. Young researchers such as V. Hrebennyak, B. Janusz and their contribution to formation of Museum of the Society are mentioned as well.

Special attention is paid to scientific forums in Ukraine and abroad and of Lviv archaeologists participation in them, as well as cooperation between them. Analysis of sources and literature gives us reason to approve that Shevchenko Scientific Society before World War I made a solid base for development of archaeological studies in Western Ukraine.